

Beslut

Datum 2024-06-03

Dnr 2023:8101

Sida **1 (20)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av gymnasieskolans undervisning
om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer
vid Hjalmar Strömerskolan i Strömsunds kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Hjalmar Strömerskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda gymnasieskolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga gymnasiegemensamma ämnen på gymnasiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Hjalmar Strömerskolan den 16 och 18 april 2024. Besöket genomfördes av utredarna Ewa Mölleryd och Marcus Rönnegard.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare i gymnasiegemensamma ämnen
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från alla skolorna som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut:

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Hjalmar Strömerskolan i Strömsunds kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i **låg utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- integrera kunskapsområdet så att det är återkommande och fördjupande i de gymnasiegemensamma ämnena och att alla elever får en helhetsbild
- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska könsrelaterade maktstrukturer och hedersförtryck

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Hjalmar Strömerskolan i Strömsunds kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i **flera delar** utformas för att stärka eleverna i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utveckla strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras
- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 6 december 2024** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8101) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande och aktuell undervisning visar att kunskapsområdet präglas av punktinsatser och är inte ett återkommande inslag för elever på yrkesprogram. Undervisningen är uppdaterad vad gäller läromedel men lärarna fångar sällan upp frågor som aktualiserats i skolan. Lärarna använder inte kompetens från skolans elevhälsa, annan personal eller ungdomsmottagningen för att bredda och fördjupa perspektiv i undervisningen.

Granskningen av ämnesintegrerad och fördjupande undervisning visar att det inte finns någon ämnesövergripande undervisning inom kunskapsområdet. Lärare i naturkunskap tar huvudansvar för att eleverna får undervisning utifrån kunskapsområdet. I övrigt behandlas kunskapsområdet bara utifrån något eller några perspektiv i enstaka gymnasiegemensamma ämnen.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna till viss del möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till maktstrukturer kopplade till kön, men sällan till hedersproblematik. I undervisningen får eleverna sällan möjlighet att utveckla sin förmåga till empati och sin förståelse för respektfulla relationer och samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att det skiljer sig åt i vilken utsträckning undervisningen innehåller insatser för att främja ett öppet och tryggt klassrumsklimat.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att uttryck för intolerans problematiseras och blir en del i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att undervisningen inte utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande och aktuell undervisning
- Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande och aktuell undervisning

Kunskapsområdet präglas av punktinsatser och är inte ett återkommande inslag för elever på yrkesprogram

Granskningen visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer finns med i olika kurser, men att undervisningen kännetecknas av punktinsatser snarare än att det är ett återkommande inslag i undervisningen. För elever på yrkesprogram är det inte ett återkommande inslag i de gymnasiegemensamma ämnena.

Av inskickad dokumentation samt intervjuer med lärare och elever framkommer att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är ett tydligt inslag i ämnet naturkunskap och biologi. Eleverna som går yrkesprogram berättar att det i huvudsak är i ämnet naturkunskap som kunskapsområdet ingår. Eleverna på högskoleförberedande program säger att kunskapsområdet även ingår i ämnen som engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap och svenska. Enligt eleverna handlar det dock om inslag som ytligt berör kunskapsområdet. Lärarna ger exempel på att kunskapsområdet ingår i olika gymnasiegemensamma ämnen, men att kunskapsområdet ofta ingår i kurser som engelska 7 och svenska 3. Detta gör att elever på yrkesprogram sällan får undervisning om kunskapsområdet utöver det som ingår i naturkunskap. Elever som går tekniska programmet har varken naturkunskap eller biologi som kurs inom gymnasiegemensamma ämnen. Såväl lärare som elever ger exempel på att undervisningen tar upp frågor om hedersrelaterat våld och förtryck i kurserna naturkunskap, religion och samhällskunskap. Dock säger eleverna att undervisningen inte fördjupar dessa frågor och att det skiljer sig åt mellan programmen i vilken utsträckning det sker. Lärarna lyfter några perspektiv på ämnet, exempelvis hedersförtryck och könsstämpning i naturkunskap, att hedersproblematik drabbar både pojkar och flickor i samhällskunskap och att det kan kopplas till etik och moral i religionskunskap.

Eleverna säger att läromedel och annat undervisningsmaterial med koppling till kunskapsområdet är uppdaterat. Någon elev berättar att biologiläraren har mest insikt och håller sig a jour, en annan berättar att andra lärare nog är besvärade av att ta upp dessa frågor men att de gör det för att de är tvungna till det. Eleverna säger att det händer ibland att dagsaktuella frågor kopplade till kunskapsområdet blir en del av undervisningen, men inte regelbundet eller planerat. Enligt eleverna på högskoleförberedande program kommer sådana frågor särskilt upp i undervisningen i samhällskunskap, exempelvis i samband med nyhetsquiz, men inte i övrigt. Lärarna berättar att de fångar frågan i flykten när den kommer och att ett bra sätt är att ha ett historiskt perspektiv för att belysa förändring. Det gäller såväl frågor kopplade till samhällskunskap som till litteraturhistoria. Det kan exempelvis handla om att belysa frågor som: Vad säger lagen nu? Hur var det förut? Vilka normer gäller för individen och samhället? Enligt lärarna är sådana perspektiv bra att använda, exempelvis när undervisningen handlar om samtycke.

Såväl lärare som elever säger att skolans elevhälsa inte är en del i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna berättar att de tidigare år bjudit in en sexualupplysare som pratat med alla klasser, men inte nu längre. En lärare säger att elevhälsan tidigare år varit med på mentorstiden och då arbetat med frågor om sexualitet och samlevnad men att det var för ett par år sedan. Lärarna säger också att det är svårt att få externa besökare till skolan eftersom den ligger långt ute på landet.

Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen

Det finns ingen ämnesövergripande undervisning inom kunskapsområdet

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer på skolan främst ligger inom ämnet naturkunskap på såväl högskoleförberedande program som yrkesprogram. Eleverna på högskoleförberedande program möter inslag som rör kunskapsområdet även i andra gymnasiegemensamma ämnen. Eleverna på yrkesprogrammen får dock en skral helhetsbild av vad kunskapsområdet i sin helhet innefattar eftersom undervisningen är koncentrerad till ämnet naturkunskap.

På högskoleförberedande program ger eleverna exempel på att undervisningen innehållit lite om heterosexuella relationer, könssjukdomar och lite om frågor kopplade till HBTQ. Undervisningen har också berört anatomi, kroppens funktioner, men det har varit begränsat om relationer. Eleverna säger att de snuddat vid hedersrelaterat våld i religionskunskap och samhällskunskap. Det vanligaste är att undervisningen innehåller frågor om sexualitet, samtycke och relationer för att eleverna själva har tagit upp ämnen i enskilda arbetsuppgifter och presentationer. Enligt eleverna som går yrkesprogram sker undervisningen utifrån kunskapsområdet främst i naturkunskap och förekommer i få av de andra

gymnasiegemensamma ämnena. Undervisningen i naturkunskap har berört ämnen som kroppens funktioner, stereotyper och samtycke.

Lärarna berättar att de inte samordnar sin planering och att de tycker att det är svårt att få till varaktiga samarbeten då samläsningsgrupperna ändras från år till år. Lärarna arbetar med kunskapsområdet i det egna ämnet, men det finns inte en röd tråd mellan elevernas olika ämnen. Lärarna säger att de inte känner till vad andra lärare undervisar om utifrån kunskapsområdet. Såväl lärare som elever på högskoleförberedande program uttrycker att undervisningen om kunskapsområdet inte kopplas samman med andra ämnen som eleverna läser.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna till viss del möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till maktstrukturer kopplade till kön, men sällan till hedersproblematik

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna vissa möjligheter att undersöka olika föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt och hur dessa kan påverka människors livsvillkor. Undervisningen ger eleverna vissa möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, dock sällan i pornografi. Dessutom framkommer att eleverna sällan får möjlighet att utveckla en förståelse för maktstrukturer och hur dessa kan kopplas till hedersrelaterat våld och förtryck.

Eleverna säger att det vanligaste sättet perspektiv på frågor om manligt och kvinnligt och hur det påverkar människors livsvillkor tas upp i undervisningen är att eleverna själva tar upp det. En lärare i samhällskunskap berättar att eleverna exempelvis får gå ut och undersöka stereotyper i klädbutiker, leksaksaffärer och tidningsställ. Läraren brukar använda sig av lärarhandledningar och färdiga bildspel som rör media- och informationskunnighet. Eleverna kan enkelt scrolla i sina egna flöden, något som enligt läraren är tacksamt att använda i undervisningen. Läraren i naturkunskap uppger att det händer att eleverna får reflektera över hur det varit i familjen, om det är några skillnader mellan tjejer och killar, om det är okej att gråta, om det är okej att visa ilska.

En lärare berättar att det finns ett arbetsmoment i engelska 6 där eleverna får arbeta med att analysera reklam som är riktad till män och kvinnor. I engelska 7 finns ett arbetsmoment om språk, genus och makt där eleverna både får ha debatt och göra rollspel. En lärare berättar att det i ämnet historia finns ett fokus på kvinnans situation i olika epoker och att det är något eleverna får undersöka. Läraren har återkommande värderingsövningar och diskussioner där frågor om vad som är manligt och kvinnligt och hur det påverkar människors livsvillkor ingår. Läraren säger att de flesta grupper får öva på att diskutera dessa frågor, men inte alla. En lärare i samhällskunskap har använt material som visar hur

manliga och kvinnliga politiker framställs i bilder. I övrigt kommer dock undervisningen inte särskilt ofta in på dessa frågor. Lärarna säger att det även är svårt att få in ett kritiskt förhållningssätt i pornografi som en del av undervisningen. En lärare säger att arbetsområdet om reklam och sexualiserade bilder är det moment där de berör detta område tydligast.

Lärarna och eleverna säger att de berört frågor kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck i ämnena naturkunskap, religionskunskap och samhällskunskap. Såväl lärare som elever berättar att det kan komma in i undervisningen genom att eleverna själva väljer en roman eller en fördjupningsuppgift som handlar om hedersproblematik. Några elever som går yrkesprogram har inte berört frågor som handlar om hedersproblematik.

I undervisningen får eleverna sällan möjlighet att utveckla sin förmåga till empati och sin förståelse för respektfulla relationer och samtycke

Granskningen visar att det skiljer sig åt mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram i vilken utsträckning eleverna får utveckla sin förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Eleverna får sällan reflektera på djupet om vad samtycke innebär.

Eleverna säger att de sällan i undervisningen arbetar med relationer människor emellan. Ofta handlar det mer om samhällsstrukturer, lagar och regler snarare än det personligt relationella berättar både elever och lärare. I religionskunskap kan det till exempel handla om den gyllene regeln och i samhällskunskap om jämställdhet. Eleverna säger att undervisningen snarare består av genomgångar än ett kritiskt undersökande. Eleverna nämner att det varit en vecka med fokus på psykisk hälsa men att det inte heller då blev någon fördjupning om fungerande relationer. En lärare berättar att det på lektionerna är lätt att fastna i frågor som handlar om problem kopplade till kunskapsområdet och att det är svårare att göra främjande inslag till en del av undervisningen och belysa det positiva. En lärare i svenska säger att de kommer in på kunskapsområdet exempelvis genom värderingsövningar och diskussioner. Läraren försöker fånga elevernas frågor och eleverna får möjlighet att också prata om goda relationer, men tyngdpunkten hamnar ofta på det som inte fungerar.

Såväl lärare som elever berättar att de har pratat om samtyckeslagen i naturkunskapen. Eleverna berättar att de tagit upp samtycke lite kort i naturkunskapen i samband med temat sexualitet, samtycke och relationer. Även i samband med att undervisningen handlat om alkohol, narkotika och tobak och att det kan påverka människors omdöme har de berört samtycke, men att det varit kortfattat. Eleverna säger att de inte specifikt fått lära sig om samtyckeslagen utan fokus har varit på att ett nej är ett nej. Läraren i naturkunskap berättar att de har pratat om skillnader före och efter samtyckeslagen kom och hur en formulering kan göra skillnad. Vidare berättar läraren i naturkunskap att eleverna fått frågan i

undervisningen om det är okej eller inte att fota och skicka nakenbilder på andra människor och vad det kan få för konsekvenser. Eleverna säger att de pratat mer om samtycke på högstadiet än på gymnasiet och att de önskar att det fanns en mer nyanserad diskussion nu.

Läraren i samhällskunskap berättar att tidigare har eleverna fått se en film som på ett tydligt sätt jämför samtycke till sex med att bjuda på en kopp te. En lärare säger att undervisningen i litteraturhistoria berör samtycke och att samtycke rent historiskt är ett nytt begrepp. Eleverna uppger att de tycker att det är bra att få ett historiskt perspektiv på hur sex inom äktenskapet har setts som en slags plikt till att det idag krävs samtycke. I intervju med lärare framkommer också att någon lärare brukar resonera med eleverna om vad det innebär att "pappan ger bort sin dotter" vid en bröllopsceremoni. En lärare i historia berättar att hen har gått igenom vilka förändringar som skett historiskt avseende synen på samtycke.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det skiljer sig åt i vilken utsträckning undervisningen innehåller insatser för att främja ett öppet och tryggt klassrumsklimat

Granskningen visar att det finns inslag i undervisningen i flera gymnasiegemensamma ämnen där det finns ett aktivt lärarstöd för att främja ett tillitsfullt och öppet klassrumsklimat, men det skiljer sig åt mellan ämnen och program.

I elev- och lärarintervjuer framkommer att undervisningen har inslag som främjar samtal och diskussioner även om svåra och känsliga frågor som rör kunskapsområdet, exempelvis om HBTQ. Samtidigt framkommer det att det finns skillnader mellan ämnen och program i vilken utsträckning eleverna får möjlighet att vara delaktiga i diskussioner med frågor kopplade till kunskapsområdet. Elever på yrkesprogram får inte samma möjligheter som elever på högskoleförberedande program och då särskilt elever på samhällsvetenskapliga programmet. I lärarintervjuer framkommer exempel på att vissa lärare saknar strategier för att möta elever som uttrycker motstånd mot rådande åsikter och

normer och att lärare tycker att det är svårt att hantera situationer så att ingen blir utsatt för kränkningar. I elev- och lärarintervjuer framkommer det att undervisningen i vissa ämnen innehåller inslag med värderingsövningar och att lärare fördelar ordet så att alla elever får möjlighet att komma till tals.

I intervjuer med lärare, elever och rektorn framkommer att undervisningen i naturkunskap är normmedveten. Det innebär att undervisningen ger eleverna möjlighet att reflektera över hur normer som rör könsroller, könsidentitet och sexuell läggning kan påverka människors handlingsutrymme på olika sätt. Utöver undervisningen i naturkunskap finns vissa inslag av en normmedveten undervisning även i andra ämnen enligt lärarna och eleverna. Det handlar dock i huvudsak om inriktningsämnen, och inte gymnasiegemensamma ämnen.

Granskningen visar att det inte finns några tydliga förhållningssätt med ramar för undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Det finns generella ordningsregler som gäller på skolan, men av lärar- och elevintervjuer framgår att det inte finns tydliga ramar för hur undervisningen om kunskapsområdet kommer att gå till. Det är inte bestämt hur eleverna ska dela med sig av sina egna reflektioner och tankar om undervisningsinnehållet förutom vid generella värderingsövningar som exempelvis *Fyra hörn*.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Uttryck för intolerans problematiseras och blir en del i undervisningen

Granskningen visar att lärarna fångar upp om det finns uttryck för intolerans och arbetar i de fallen aktivt med det i undervisningen.

Eleverna berättar att lärarna sätter stopp och markerar om elever uttrycker sig nedsättande eller har ett hårt språkbruk i frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Det kan hända att vissa elever har hårt språkbruk i korridorer eller andra utrymmen. Enligt eleverna så säger lärarna till om de hör det. Lärarna säger att det är sällan eleverna på lektionerna ger uttryck som strider mot värdegrunden. Det kan dock förekomma att elever i skolans allmänna utrymmen ger uttryck för ett hårt språkbruk eller intolerans, säger både lärarna och eleverna. I de fallen markerar lärarna mot eleven och följer upp det med samtal i de fall där det är nödvändigt, säger lärarna. En lärare berättar att det förut fanns problem med elever som inte accepterade homosexualitet. Enligt läraren var det svårt att möta de eleverna, men genom att markera vad som gäller i skolan så var det ett sätt att arbeta med frågan. Lärarna säger att de flesta elever vet inom vilka ramar de kan uttrycka sig och att de utåt visar "rätt" värdegrund. Lärarna berättar att när det har varit aktuellt så har de fångat upp att elever på olika sätt uttrycker värderingar som strider mot de värden som läroplanen anger. Lärarna ger exempel på hur de tagit med sig denna kunskap om eleverna i sin fortsatta planering och i sitt genomförande av undervisningen. Lärarna ger också exempel på att de fångar upp problem och utbyter information så att de kan göra en

skolgemensam markering mot exempelvis hårt språkbruk med sexistiska eller homofoba kommentarer och att lärarkollegiet sluter upp kring det.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår inte från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att lärarna inte arbetar aktivt för att göra eleverna delaktiga i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Eleverna uppger att lärarna oftast i förväg planerat undervisningen och att eleverna har begränsade möjligheter att tycka till om planering och undervisningens genomförande eller att utvärdera den. Lärarna säger att de har färdiga planeringar som de utgår från, men att om eleverna lyfter frågor utifrån behov så tar lärarna hand om det i undervisningen. Lärarna säger också att det skiljer sig mellan olika grupper hur mycket eleverna bidrar i undervisningen. En del elevgrupper är tysta och där styr läraren mer, andra grupper är mer framåt och där får eleverna påverka undervisningens innehåll i större utsträckning. Lärarna berättar att de gör en allmän kursutvärdering, men det är inga frågor som specifikt riktar sig till kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- integrera kunskapsområdet så att det är återkommande och fördjupande i de gymnasiegemensamma ämnena och att alla elever får en helhetsbild

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. Det anges också att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnen samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och

¹ Lgy 11, avsnitt 2.6 Rektorns ansvar

sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.² Delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer finns med i flera av de gymnasiegemensamma ämnena, antingen i ämnets syfte eller i det centrala innehållet i kursen.³ Det betyder att flera lärare utifrån sin ämnesundervisning i olika grad har ansvar för att behandla kunskapsområdet på lektionerna.

Granskningen visar att undervisning om kunskapsområdet förekommer framförallt i ämnet naturkunskap för elever på yrkesprogram. För elever på högskoleförberedande program är kunskapsområdet återkommande i flera gymnasiegemensamma ämnen. Undervisningen förekommer dock inte under alla år på gymnasiet. Lärarna samordnar heller inte sin planering och synliggör därmed inte hur kunskapsområdet hänger ihop. Undervisningen ger därmed eleverna få möjligheter till fördjupning och olika perspektiv på kunskapsområdet. Genom att lärarna har kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till det kan de närma sig kunskapsområdet tillsammans med kollegor och skapa en helhet för eleverna och ge dem möjlighet till fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att utforma undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer så att den integreras i de flesta gymnasiegemensamma ämnena. Rektorn behöver ge lärarna förutsättningar att samarbeta med varandra genom exempelvis ämnesövergripande undervisning, i syfte att fördjupa eller bredda kunskapsområdet. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska könsrelaterade maktstrukturer och hedersförtryck

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.⁴

Granskningen visar att det skiljer sig åt mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program om de får undersöka hur olika föreställningar om

² Lgy 11 avsnitt 2.1 Kunskaper

³ Se exempelvis gymnasieskolans ämnesplaner för naturkunskap, idrott- och hälsa, samhällskunskap, historia, religion, engelska, svenska och svenska som andraspråk.

⁴ Lgy 11, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppgifter Gymnasieskolans uppdrag.

könstillhörighet kan påverka människors livsvillkor. Det skiljer sig också mellan programmen om eleverna får möta inslag i undervisningen som ger dem möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i medier. Såväl elever på yrkesprogram som högskoleförberedande program får sällan möjlighet att utveckla kunskaper om sådana maktstrukturer som kan knytas till hedersrelaterad problematik. Undervisningen innehåller begränsade inslag som innebär att eleverna kan utveckla sin förmåga att leva sig in i andra människors situation och erfarenheter samt förstå betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. Genom att förmedla betydelsen av samtycke kan eleverna rustas med information, kunskaper och positiva värden för att ha trygga och respektfulla relationer. Även att utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang kan bidra till detsamma. En undervisning som omfattar kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kan också bidra till främjande arbete mot våld i ungas parrelationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att verka för att eleverna ska ha ett kritiskt förhållningssätt och stärka deras förmåga att fatta egna beslut. Det innebär att i undervisningen arbeta medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att undersöka maktstrukturer kopplade till kön och att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi. Eleverna behöver också få möjlighet att utveckla kunskaper om maktstrukturer kopplade till heder och reflektera över exempelvis oskuldsnormer, begränsningar av handlingsutrymme och att hedersproblematik omfattar både kvinnor och män. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet samtycke och relationer](#) och [Skolverket Publikationsserier 2021 hedersrelaterat våld och förtryck](#)

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- utveckla strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras

Läroplanen anger att läraren ska öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Vidare ska läraren synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Läraren ska planera och genomföra undervisningen så att

eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska också uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Tillsammans med eleverna ska läraren utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.⁵

Skolinspektionens granskning visar att det i några gymnasiegemensamma ämnen finns inslag i undervisningen där eleverna får diskutera olika frågor. Arbetet för att främja ett öppet klassrumsklimat och skapa trygghet inom ramen för undervisningen när den berör sexualitet, samtycke och relationer saknar dock tydliga ramar. Granskningen visar att frågor som utmanar rådande normer inte fullt ut behandlas i undervisningen och det saknas tydliga förhållningssätt för samtal och diskussioner när undervisningen handlar om kunskapsområdet. Genom att ha ett normmedvetet förhållningssätt kan undervisningen utmana och problematisera normer som dominerar i skolan och i samhället och hur det begränsar människors livsvillkor.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar för att verka för ett tillitsfullt klassrumsklimat när undervisningen rör sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar om att inkludera och involvera alla elever, även elever som vanligtvis inte tar till orda i klassrummet. Det kan också handla om att lärarna har funktionella regler för diskussioner och samvaron i klassrummet och hur eleverna ska uppträda när de inte är överens. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Regler-och-förväntningar-på-elever-i-undervisningen](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Aktivt-jämställdhetsarbete-i-skolan](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Läroplanen anger att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁶

⁵ Lgy 11, avsnitt 2.2 *Normer och värden, Riktlinjer*

⁶ Lgy 11 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, 2.2 Normer och värden.*

Granskningen visar att eleverna på skolan har begränsade möjligheter att tycka till om planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna frågar sällan eleverna om vilka frågor och perspektiv inom kunskapsområdet som är viktiga att ta upp i undervisningen. Genom att utgå från elevernas intressen, erfarenheter och tankar om kunskapsområdet kan lärarna göra eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen och att olika undervisningsaktiviteter bildar en helhet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att göra eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna behöver använda olika metoder för att få kännedom om elevernas kunskaper och förväntningar för att möta eleverna där de är samt för att fånga upp elevernas frågor och behov, även de elever som är mer tystlåtna. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Publikationsserier 2015 Delaktighet för lärande](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer Framgångsfaktorer i undervisningen](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Sara Carlsson, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Ewa Mölleryd. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Marcus Rönnegard, Anna-Carin Kostic, Indra Kullenberg och jurist Cecilia Winberg deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda gymnasieskolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande och aktuell undervisning

Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁷

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁸ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁹

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.¹⁰ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.¹¹

Av läroplanen för gymnasieskolans inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Det framgår också att en trygg identitet och medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder.¹²

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. När värderingar redovisas, ska det alltid klart framgå vem

⁷ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁸ 1 kap. 4 § skollagen.

⁹ 1 kap. 4 § skollagen.

¹⁰ 1 kap. 5 § skollagen.

¹¹ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

¹² Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Förståelse och medmännisklighet*.

det är som står för dem. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider mot dem.¹³

Av läroplanens inledande del framgår vidare att skolan aktivt och medvetet ska främja elevernas lika rättigheter och möjligheter oberoende av könstillhörighet. Det framgår att skolan har ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina förmågor och intressen utan att begränsas av föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska också verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Oavsett om utbildningen är förlagd till en arbetsplats eller äger rum i skolan ska den präglas av ett jämställdhetsperspektiv.¹⁴

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för kvinnor och män. Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om könsmonster och hur de kan påverka människors livsval och livsvillkor. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa kvinnors och mäns makt att forma såväl samhället som sina egna liv. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande i utbildningen får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁵

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer anges att det är skolans ansvar att varje elev kan använda sina kunskaper som redskap för att kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, och har kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. Varje elev ska ha förmåga att kritiskt granska och bedöma det eleven ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.¹⁶ Det anges vidare att läraren ska se till att undervisningen till innehåll och upplägg präglas av ett jämställdhetsperspektiv och att eleverna ges

¹³ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Saklighet och allsidighet.*

¹⁴ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, En likvärdig utbildning.*

¹⁵ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag.*

¹⁶ Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Mål.*

möjlighet att mötas och arbeta tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter och val. Läraren ska även samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen. I undervisningen ska läraren utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång. Läraren ska beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning. Vidare ska läraren organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁷

Avseende normer och värden anges i läroplanen bland annat att det är skolans mål att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet. Det är också skolans mål att varje elev tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor.¹⁸ Vidare anges det att alla som arbetar i skolan ska visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt. Läraren ska öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa. Vidare ska läraren klargöra skolans normer och regler och hur dessa är en grund för arbetet och tillsammans med eleverna diskutera och utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen.¹⁹

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Läraren ska även uppmuntra elever som har svårt att framföra sina synpunkter att göra det och låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Vidare anges det också att läraren ska planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁰

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.²¹ Elevhälsans insatser ska riktas till såväl enskilda elever som till grupper av elever och till

¹⁷ Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Riktlinjer*.

¹⁸ Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Mål*.

¹⁹ Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Riktlinjer*.

²⁰ Lgy 11, avsnitt 2.3, *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²¹ 2 kap. 25 § skollagen.

insatser som rör skolan i dess helhet. Att elevhälsans arbete ska bedrivas i samverkan med lärare på skolan avser att förtydliga att elevhälsan, tillsammans med lärarna, ska bidra med aktuell kunskap om elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa, om hinder för elevernas hälsa, lärande och utveckling och om de övergripande förutsättningarna för hälsa, lärande och utveckling på skolan. I arbetet kan elevhälsan i dialog med skolans övriga personal nyttja erfarenheter från arbetet med enskilda elever och grupper av elever.²²

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²³

För varje ämne finns en ämnesplan och utbildningen inom varje ämne ges i form av en eller flera kurser. Ämnesplanerna innehåller respektive ämnes syfte och vilka kurser som ingår i ämnet. För respektive kurs anges det centrala innehåll som undervisningen i kursen ska behandla. Vidare framgår betygskriterier för varje kurs som relaterar till det centrala innehållet i kursen och har en koppling till ämnesplanen som helhet. (16 kap. 21 och 23 §§ skollagen, 1 kap. 4 § gymnasieförordningen [2010:2039].)²⁴

²² Proposition. 2021/22:162, *Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*, s. 157.

²³ Lgy 11, avsnitt 2.6, *Rektorns ansvar*.

²⁴ Bestämmelserna i 16 kap. 21 och 23 §§ skollagen har nya lydelse från den 15 juli 2022 genom lag 2022:147. Lagen tillämpas den första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. För utbildning i gymnasieskolan ska äldre bestämmelser fortfarande gälla i fråga om utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025. 1 kap. 4 § gymnasieförordningen har en ny lydelse från och med den 1 januari 2024 genom förordning 2023:654. Förordningen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter d. 30 juni 2025. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildning som påbörjats före den 1 juli 2025.